

УДК 368.029

Третяк Катерина Володимирівна,
аспірантка кафедри страхування,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
(03680, Україна, Київ, проспект Перемоги, 54/1),
E-mail: Angelochek_shine@i.ua

ПОНЯТТЯ РИНКУ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ ТА ЙОГО ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ

АНОТАЦІЯ. У статті розглядається сутність і значення ринку перестрахування. Сформульовано авторське визначення поняття «ринку перестрахування» як специфічної системи інститутів та механізмів їх взаємодії шляхом перерозподілу страхової відповідальності між учасниками перестрахових відносин. Запропоновано поділ ринків перестрахування за класифікаційними ознаками: напрямом спрямування захисту, типом покриття ризиків, територіальне розміщення ризиків, галузева ознака, метод і форма передачі ризиків. Виокремлено функції ринку перестрахування, загальні принципи, які є дієвими у взаємовідносинах суб'єктів на ринку перестрахування. Обґрунтовано специфічні принципи організації та функціонування ринку перестрахування, а саме: принцип перерозподілу відповідальності між страховиками за застрахований ризик, принцип договірних взаємовідносин сторін перестрахування, принцип законодавчого регулювання взаємовідносин сторін при перестрахуванні, принцип комісійної винагороди.

Визначено важливість вивчення організаційних засад ринку перестрахування для його подальшого розвитку і ефективного функціонування.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: перестрахування, ринок перестрахування, функції ринку перестрахування, принципи організації та функціонування ринку перестрахування, класифікація ринків перестрахування.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. В сучасних реаліях страховий ринок є важливою складовою фінансового ринку кожної країни та відіграє значну роль в її економічному розвитку. В структурі страхового ринку значне місце належить перестрахуванню, котре виступає гарантією стабільного функціонування страхового ринку, водночас виявляючи значний вплив на інші взаємопов'язані між собою сегменти ринку фінансових послуг. Також перестрахування є важелем підвищення надійності кожної страхової компанії на ринку та зміцнення довіри страхувальників. Використання перестрахування, з одного боку, є інструментом залучення нових клієнтів, а отже сприяє зростанню фінансових можливостей страховика та збільшенню його місткості, а, з іншого боку, надає можливість розділити відповідальність за покриття збитків

з іншою страховою компанією (або компаніями), тим самим зменшуючи рівень збитковості [1, с. 274]. Перестраховування в Україні — це достатньо нова сфера страхового бізнесу. Ринкові відносини в сфері перестраховування тільки починають формуватися та розвиватися у вигляді особливого механізму захисту страхового ринку — ринку перестраховування. І якщо сутність та організаційні засади страхового ринку вже давно визначені науковцями, то питання визначення сутності «ринку перестраховування», його функцій і принципів організації досі залишаються недослідженими.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Окремим теоретико-методологічним аспектам формування ринку перестраховування присвячені праці видатних учених: Базилевича В.Д., Внукової Н.М., Гаманкової О.О., Горбач Л.М., Залєтова О.М., Кнейслер О.В., Козьменко О.В., Мних В.М., Осадця С.С., Татаріної Т.В., Ткаченко Н.В., Турбіної К.Є., Юрченко Л.А. тощо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. У наукових працях досліджуються теоретичні аспекти розвитку ринку перестраховування, але науковці не мають єдиного підходу щодо визначення його сутності. Разом з тим залишаються недослідженими організаційні засади ринку перестраховування, його класифікація та роль у системі страхового ринку.

Формування мети і завдання дослідження. Метою даного дослідження є вивчення і визначення поняття «ринку перестраховування», його організаційних основ.

Відповідно до поставленої мети окреслено коло завдань для її реалізації, а саме:

- дослідити і визначити поняття «ринок перестраховування»;
- обґрунтувати загальні та специфічні принципи організації і функціонування ринку перестраховування;
- виокремити функції перестрахового ринку;
- уточнити поняття «класифікація ринку перестраховування» та здійснити поділ перестрахових ринків за класифікаційними ознаками.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У науковій літературі досі відсутній єдиний підхід щодо визначення сутності ринку перестраховування.

А.Н. Базанов, Л.В. Белінська та П.А. Власов визначають ринок перестраховування як особливу систему інститутів і взаємовідносин між ними [2, с. 159].

Н.І. Машина вважає, що перестрахування — це ринок. На ньому діють страхові компанії, професійні перестраховики і торговці перестрахування [3, с. 157].

О.В. Кнейслер вважає, що ринок перестрахування представляє собою ринкову структуру олігополістичного типу, де незначна кількість учасників займає вагому нішу ринку, вартість перестраховальних послуг контролює ціновий лідер [4, с. 163].

На нашу думку, ринок перестрахування являє собою специфічну систему інститутів і механізмів їх взаємодії шляхом перерозподілу страхової відповідальності між учасниками перестрахових відносин.

Не розуміючи специфіки функціонування ринку перестрахування неможливо визначити особливості функціонування його окремих суб'єктів.

Відомо, що перестрахові відносини виникають як наслідок укладеного договору страхування. Страхувальники, передаючи власні ризики на утримання прямим страховикам, є непрямыми учасниками також і ринку перестрахування.

Основними учасниками на ринку перестрахування є покупці та продавці перестраховального захисту — страхові компанії.

У світовій практиці виокремлюють таких страховиків, що приймають участь у перестрахуванні:

- професійні перестраховики;
- страховики, які поряд із страхуванням займаються перестрахуванням.

Страховик (цедент, перестраховальник), який уклав з перестраховиком договір про перестрахування, залишається відповідальним перед страхувальником у повному обсязі згідно з договором страхування [5].

При настанні страхового випадку перестраховик несе відповідальність згідно з узятими на себе зобов'язаннями з перестрахування. Відносини страховиків із перестрахування регулюються договорами, що укладаються між ними [6, с. 429].

Професійні перестраховики — це страхові компанії, які займаються виключно перестрахуванням. У сферу їх діяльності не входить пряме страхування і, відповідно, прямі контакти із страхувальниками. Професійний перестраховик може пропонувати перестрахування для усіх видів страхування: страхування майна, відповідальності, нещасних випадків, транспортних засобів, життя, кредитів тощо.

Переданий у перестрахування ризик, може повторно розміщуватись у страховиків. Повторну передачу ризику у перестраху-

вання називають ретроцесією. Сторону, що передає непрямий ризик, називають ретроцедентом, а сторону, що приймає на себе такий ризик, — ретроцесіонарієм.

Продаж перестрахових послуг може проводитись на ринку як безпосередньо між страховими компаніями, та і за залученням посередників: перестрахових брокерів, брокерів Ллойду, перестрахових агентств.

Робота брокерів Ллойду відрізняється наявністю маркетингових досліджень, розробкою нових страхових продуктів і визначенням стратегічних планів перестрахової діяльності.

Перестрахові агентства залежно від виконуваних функцій, поділяються на:

- агентства по призначенню — для них вже визначена ціль діяльності (представлення інтересів перестраховика);

- агентства по позбавленню прав — працюють на ринку з метою позбавлення прав представляти від імені конкретного перестраховика будь-якої особи на ринку перестраховування від імені перестраховика;

- агентства по ратифікації — виконують функції ратифікації договорів про співпрацю з будь-якою організацією від імені перестраховика [2, с. 137].

Відповідно українського законодавства посередниками на ринку перестраховування можуть виступати лише перестрахові брокери.

Окрім інститутів, що безпосередньо приймають участь у перестрахованні, тобто основних його учасників, варто виділити і інших суб'єктів, які впливають на процес перестраховування.

Перш за все, до таких інститутів відноситься Державний регулятор, який забезпечує правове регулювання ринку перестраховування та здійснює нагляд і контроль за дотриманням норм законодавства усіма учасниками ринку.

Не менш важливу роль відіграють і інституції, що забезпечують освітні послуги та наукові дослідження та розробки в сфері перестраховування.

Що ж стосується засобів масової інформації, то вони визначають інформаційне забезпечення перестраховування, є інструментом комунікацій між суб'єктами ринку перестраховування.

Значне місце у перестрахованні посідають перестраховальні пули. Розрізняють два типи пулів: пул страхування і пул перестраховування. Пул страхування проводить продаж полісів, за якими всі його учасники беруть на себе раніше узгоджену частку

відповідальності. Пул перестрахування передбачає, що страховики випускають поліси самостійно, утримують узгоджену частку, а решту передають у пул на основі квоти або ексцеденту. Перестраховальний пул діє як посередник, розподіляючи передані в перестрахування ризики між своїми членами. З огляду на світовий досвід доцільним вважається створювати пули у страхуванні ризиків з можливою катастрофічною відповідальністю (ядерні ризики, авіаційні, каско морських суден) [6, с. 431].

Всі зазначені суб'єкти ринку перестрахування сприяють реалізації перестрахового захисту як основного інструменту забезпечення фінансової стійкості і платоспроможності страховиків. Наявність відповідної кількості суб'єктів ринку дає можливість побудувати оптимальну інфраструктуру, а також забезпечує отримання максимального позитивного результату для кожної із сторін за рахунок налагодження взаємозв'язків між учасниками ринку.

Якщо розглядати сутність ринку перестрахування з позиції спорідненого ринку страхування, можна виділити загальні принципи, які є дієвими й у взаємовідносинах суб'єктів на ринку перестрахування. До них відносяться:

- принцип перестрахового інтересу;
- принцип довіри сторін перестрахування;
- принцип регресу;
- принцип відшкодування збитків у межах завданих втрат.

Але, крім загальноприйнятих, можна виділити і специфічні принципи при організації та здійсненні перестрахових операцій на ринку (рис. 1).

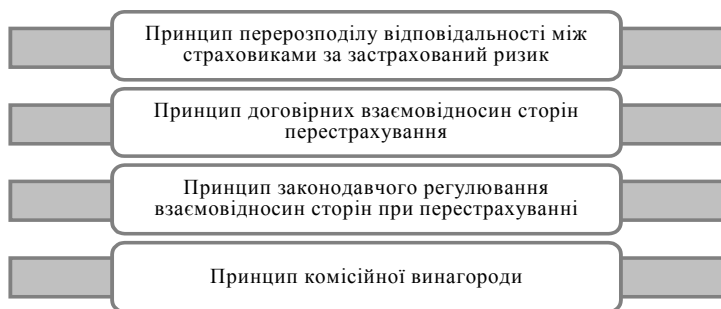

Рис. 1. Специфічні принципи організації та функціонування ринку перестрахування (розробка автора)

Принцип перерозподілу відповідальності передбачає відповідальність суб'єктів перестрахування за ризик згідно з участю кожної сторони.

Принцип договірних взаємовідносин передбачає, що всі відносини між продавцями та покупцями перестрахового захисту оформлюються відповідно цивільно-правового забезпечення — оформленням договору.

Принцип законодавчого регулювання включає наявність нормативно-правового забезпечення процесів на ринку перестрахування та державного нагляду і контролю на ринку.

Принцип комісійної винагороди передбачає фінансове супроводження взаємовідносин учасників ринку перестрахування.

Комісія в перестрахуванні — це частина страхової премії, закладена в тарифну ставку в розмірі витрат на ведення справи, яка залишається в цедента, оскільки останній відповідає перед страхувальником за всю страхову суму та обслуговує весь договір страхування. Передаючи надалі частину ризику іншому страховику — цесіонеру, цедент передає йому й відповідну частину премії та виступає перед цесіонером немовби посередником, який дає цесіонерові і клієнта, і частину страхової премії, за що залишає собі певну винагороду у вигляді комісії [7, с. 280].

Є такі види комісій:

- оригінальна комісія — відрахування з премії на користь цедента, що виплачується у перестрахувальній цесії;
- перестрахувальна комісія — відрахування з премії на користь ретроцедента, що використовується за ретроцесії;
- брокерська комісія — відрахування з премії на користь брокера, яка покриває витрати, пов'язані з розміщенням перестраховального договору, і враховує прибуток із цього розміщення.

Страховик (цедент) має також право на тантьєму.

Тантьєма — відрахування з прибутку перестраховика, який може отримати страховик (цедент) за результатами проходження договору перестрахування.

Тантьєма виплачується щороку із суми чистого прибутку, який отримує перестрахувальна компанія. Вона є формою заохочення перестраховиком перестрахувальника щодо наданої участі у договорі перестрахування, сумлінності та обачного ведення справи [8, с. 196].

Ринок перестрахування працюватиме ефективно, якщо він виконує певну кількість притаманних йому функцій, серед яких:

1) забезпечення взаємодії покупців і продавців перестрахування та встановлення конкурентної ціни попиту та пропозиції;

2) перерозподіл на взаємовигідних умовах фінансових ресурсів із метою їх ефективного використання;

3) створення механізму виявлення обсягу та структури попиту на перестраховальний захист і своєчасне його задоволення в межах усіх категорій споживачів;

4) забезпечення виконання інтересів основних інституційних учасників ринку перестрахування.

Різноманітність об'єктів і ризиків перестрахування, категорій страховиків, що приймають участь у перестрахуванні, а також широкий спектр використання перестрахових операцій передбачають необхідність класифікації ринків перестрахування. Проте, ми зупинимось на визначенні сутності класифікації ринків перестрахування.

Визначимо, що *класифікація ринку перестрахування — це система поділу його за певними ознаками залежно від цілей очікування результатів класифікації.*

Ознаки, за якими існують класифікації, такі:

- за напрямком спрямування захисту:

- ринок активного перестрахування — передбачає можливість прийняття іноземних ризиків для покриття або продажу страхових гарантій;

- ринок пасивного перестрахування — включає передачу ризиків іноземним страховикам (купівля страхових гарантій). Головна його мета — передача відносно дрібних ризиків великій кількості перестраховиків у різних країнах. Завдяки цьому досягається стабільність страхового портфеля та встановлюються широкі контакти на ринку перестрахування;

- за типом покриття ризиків:

- традиційний ринок перестрахування, за яким здійснюється класичний перестраховальний захист у відношенні окремого або групи однорідних ризиків, основане на річному терміні дії договору і фіксованій платі за перестрахування;

- альтернативний ринок перестрахування, що включає фінансове перестрахування, тобто відносини між страховиком і перестраховиком, пов'язані з перерозподілом страхових і фінансових ризиків, притаманних страховій діяльності, на довгостроковій основі (більше одного року). Основними формами альтер-

нативного (фінансового) перестрахування є перестрахування на основі керованого фонду, перестрахування портфеля збитків попередніх років і змішане перестрахування;

- за територіальним розміщенням ризиків:

- внутрішній ринок перестрахування (вітчизняний);

- зовнішній ринок перестрахування (зарубіжний);

- регіональний ринок перестрахування (виокремлення ринків кількох країн на певній території);

- за галузевою ознакою:

- ринок майнового перестрахування;

- ринок особистого перестрахування;

- ринок перестрахування відповідальності.

Кожен з цих ринків має свою сегментацію. Так, наприклад, ринок особистого перестрахування поділяється на ринок перестрахування життя, ринок перестрахування від нещасних випадків;

- за методом і формою передачі ризиків:

- ринок облігаторного перестрахування, за яким виникає зобов'язання сторін: цеденту — передавати раніше узгоджені частини ризиків, а перестраховику — їх приймати;

- ринок факультативного перестрахування, на якому добровільно укладаються індивідуальні угоди, що стосуються найчастіше одного ризику. Факультативне перестрахування використовується при морському і повітряному страхуванні, виставках, перевезенні цінних паперів, а також при страхуванні надзвичайних ризиків — землетруси, затоплення, повені, заворушення, війни;

- ринок пропорційного перестрахування, на якому укладаються квотні договори, договори ексцедента суми і квотно-ексцедентні договори;

- ринок непропорційного перестрахування, на якому укладаються договори ексцеденту збитку і ексцеденту збитковості.

Більшість дослідників розглядали саме класифікацію перестрахування і практично не приділяли уваги класифікації ринку перестрахування. Саме тому, дослідження результатів попередніх наукових праць і виявлення особливостей в організації і функціонуванні ринку перестрахування, зумовило необхідність розробки класифікації ринків перестрахування із застосуванням класифікаційних ознак, представлених на рис. 2.

За напрямком спрямування захисту	• Ринок активного перестрахування • Ринок пасивного перестрахування
За типом покриття ризиків	• Традиційний ринок перестрахування • Альтернативний ринок перестрахування
За територіальним розміщенням ризиків	• Внутрішній ринок перестрахування • Зовнішній ринок перестрахування • Регіональний ринок перестрахування
За галузевою ознакою	• Ринок майнового перестрахування • Ринок особистого перестрахування • Ринок перестрахування відповідальності
За методом і формою передачі ризиків	• Ринок облігаторного перестрахування • Ринок факультативного перестрахування • Ринок пропорційного перестрахування • Ринок непропорційного перестрахування

Рис. 2. Класифікація ринків перестрахування (розробка автора)

Дослідження поняття ринку перестрахування, його організаційних засад, класифікації сприяє:

- підвищенню ефективності функціонування ринку;
- удосконаленню державного регулювання взаємовідносин учасників ринку;
- полегшенню співпраці всіх інституційних учасників ринку;
- покращенню ефективності взаємодії страхових компаній на ринку перестрахування.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. У результаті проведеного дослідження сформульовано такі висновки і пропозиції:

1. Ринок перестрахування є невід'ємною складовою страхового ринку. Але вітчизняний ринок за певних причин сьогодні малорозвинений, тому поглиблене дослідження його сутності, функцій, специфіки його функціонування сприятиме удосконаленню взаємовідносин сторін перестрахової угоди.

2. Обґрунтування специфічних принципів організації і функціонування ринку перестрахування дає змогу краще розуміти природу перестрахових відносин, особливості механізму взаємодії учасників перестрахування.

3. Необхідність класифікації ринків перестрахування зумовлена наявністю значного кола відмінностей щодо напрямків спрямування перестрахового захисту, територіальним розміщенням, особливостями покриття ризиків, різноманітністю цілей та суб'єктів. Поділ ринків перестрахування за класифікаційними ознаками слугує покращенню розуміння процесів сьогодення, виробленню методичних підходів до оцінки перспектив подальшого розвитку перестрахового ринку.

Обґрунтування теоретичних засад функціонування ринку перестрахування дозволяє створити певне підґрунтя для подальших досліджень у даному напрямі: визначення особливостей формування попиту і пропозиції на перестрахову послугу, оцінки сучасного стану вітчизняного ринку перестрахування і тенденцій його розвитку.

Бібліографічний список

1. *Третяк К.В.* Передумови покращення реалізації послуг на ринку перестрахування України / К.В. Третяк // Фінансова інфраструктура України: проблеми та напрямки розвитку: зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. — К.: Криниця, 2013. — С. 274–276.

2. *Базанов А.Н., Белинская Л.В., Власов П.А.* Страхование: учебник / А.Н. Базанов, Л.В. Белинская, П.А. Власов, под. ред. Черновой Г.В. — М.: ТК Велби, Из-во Проспект, 2007. — 432 с.

3. *Машина Н.І.* Міжнародне страхування: Навчальний посібник / Н.І. Машина. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 504 с.

4. *Кнейслер О.В.* Ідентифікація та графічна інтерпретація структури перестраховувального ринку // Світ фінансів 2013. — №1. — С. 162–169.
5. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 р. №85/96-ВР [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-vr/conv>.
6. Страхування: Підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С.С. Осадець. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2002. — 599 с.
7. *Вовчак О.Д.* Страхування: Навчальний посібник. — Львів: Новий Світ-2000, 2004. — 480 с.
8. Страхування: практикум: навч. посіб. / за ред. В.Д. Базилевича. — 2-ге вид., переробл. і допов. — К.: Знання, 2011. — 607 с. — (Київському національному університету імені Тараса Шевченка 175 років).

References

1. *Tretiak K.V.* «Peredumovy pokrashchennia realizatsii poslug na rynku perestrahuvannia Ukrainy» [Improve of implementation services in the reinsurance market of Ukraine] // Finansova infrastruktura Ukrainy: problemy ta napriamky rozvytku: sbirnyk tez VNPk. — Kyiv: Krynysia (2013). — P. 274–276 [In Ukrainian].
2. *Bazanov A.N., Belinskaia L.V., Vlasov P.A.* «Strahovanie»: uchebnik [Insurance]. — Moskva: TK Velbi, Prospekt (2007). — 432 p. [In Russian].
3. *Mashina N.I.* Mizhnarodne «Strahuvannia»: navchalnyi posibnyk [International insurance]. — Kyiv: TNL (2006). — 504 p. [In Ukrainian].
4. *Kneisler O.V.* Identyfikatsiia ta grafichna interpretatsiia struktury perestrahovuvalnogo rynku [Identification and graphical interpretation of reinsurance market's structure] // Svit finansiv (2013), no. 1. — P. 162–169 [In Ukrainian].
5. Zakon Ukrainy «Pro strahuvannia» vid 07.03.1996 [Law of Ukraine «On insurance»] no. 85/96-VR [Elektronnyi resurs] // Rezhym dostupu do materialiv: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-vr/conv> [In Ukrainian].
6. *Osadets S.S.* «Strahuvannia»: pidruchnyk [Insurance]. — Vyd. 2. — Kyiv: KNEU (2002). — 599 p. [In Ukrainian].
7. *Vovchak O.D.* «Strahuvannia»: navchalnyi posibnyk [Insurance]. — Lviv: Novyi Svit-2000 (2004). — 480 p. [In Ukrainian].
8. *Bazilevych V.D.* «Strahuvannia»: praktykum [Insurance]. — Vyd. 2. — Kyiv: Znannia (2011). — 607 p. [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 10 березня 2014 р.

УДК 368.029

Третяк Екатерина Владимировна

аспирантка кафедры страхования,

ГВУЗ «КНЭУ имени Вадима Гетьмана»

(03680, Украина, Киев, проспект Победы, 54/1)

E-mail: Angelochek_shine@i.ua

ПОНЯТИЕ РЫНКА ПЕРЕСТРАХОВАНИЯ И ЕГО ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ОСНОВЫ

АННОТАЦИЯ. В статье рассматривается сущность и значение рынка перестрахования. Сформулировано авторское определение понятия «рынок перестрахования» как специфической системы институтов и механизмов их взаимодействия путем перераспределения страховой ответственности между участниками перестраховочных отношений. Предложено разделение рынков перестрахования по классификационным признакам: направление движения защиты, тип покрытия рисков, территориальное размещение рисков, отраслевой признак, метод и форма передачи рисков. Выделены функции рынка перестрахования, общие принципы, которые являются действенными во взаимоотношениях субъектов на рынке перестрахования. Обоснованы специфические принципы организации и функционирования рынка перестрахования, а именно: принцип перераспределения ответственности между страховщиками за застрахованный риск, принцип договорных взаимоотношений сторон перестрахования, принцип законодательного регулирования взаимоотношений сторон при перестраховании, принцип комиссионного вознаграждения.

Определена важность изучения организационных основ рынка перестрахования для его дальнейшего развития и эффективного функционирования.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: перестрахование, рынок перестрахования, функции рынка перестрахования, принципы организации и функционирования рынка перестрахования, классификация рынков перестрахования.

UDC 368.029

Tretiak Kateryna Volodymyrivna,

Postgraduate Student, Department of Insurance

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

(54/1, Prospect Peremogy, Kyiv, Ukraine, 03680)

E-mail: Angelochek_shine@i.ua

THE CONCEPT OF REINSURANCE MARKET AND ITS ORGANIZATIONAL PRINCIPLES

ABSTRACT. The essence and significance of reinsurance market are reviewed in the article. The author's definition of "reinsurance market" is formulated as a

specific system of institutes and their interaction mechanisms of insurance liability redistribution among the members of reinsurance intercourse. It is suggested to divide reinsurance markets by classification features: protection scope, risk coverage type, territorial allocation of risks, branch, risk transmission method and form. The functions of reinsurance market, general principles of reinsurance market members' intercourse are outlined. Specific principles of reinsurance market organization and functioning are justified: principle of redistribution liability for the insured risk among insurers, principle of contractual intercourse between reinsurance parties, principle of legislative regulation of reinsurance parties' intercourse, principle of commission reward. The importance of studying of organizational principles of reinsurance market for its further growth and effective functioning is defined.

KEY WORDS: reinsurance, reinsurance market, reinsurance market functions, reinsurance market organization and classification principles, reinsurance markets classification.